

REPUBLIC OF UZBEKISTAN
MINISTRY OF HIGHER AND SECONDARY SPECIALISED
EDUCATION
BUKHARA STATE UNIVERSITY

English Linguistics Department

**INTEGRATION OF PRAGMALINGUISTICS,
FUNCTIONAL TRANSLATION STUDIES AND
LANGUAGE TEACHING PROCESSES**

(dedicated to the 75th anniversary of Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor M.Kh.Alimova)

Proceedings of International Scientific-theoretical Webinar

2020-YIL
25-DEKABR

SOAT 10:00

Buxoro davlat universiteti Xorijiy tillar fakulteti Ingliz tilshunosligi kafedrası

**“PRAGMALINGVISTIKA, FUNKSIONAL TARJIMASHUNOSLIK VA TIL O'RGATISH JARAYONLARI
INTEGRATSIYASI”**

(Filologiya fanlari nomzodi, dotsent M.H.ALIMOVA tavalludining 75 yilligiga bag'ishlanadi)
mavzusida tashkillashtirilgan Xalqaro ilmiy-nazariy anjuman

QAYSI TILARDA
O'ZBEK, RUS, INGLIZ

Manzil: Buxoro davlat universiteti
Buxoro shahar M.Iqbol ko'chasi
11-uy.

BUKHARA -2020

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

Инглиз тилшунослиги кафедраси

**ПРАГМАЛИНГВИСТИКА, ФУНКЦИОНАЛ
ТАРЖИМАШУНОСЛИК ВА ТИЛ ЎРГАТИШ
ЖАРАЁНЛАРИ ИНТЕГРАЦИЯСИ**

(Филология фанлари номзоди, доцент М.Х.Алимова таваллудининг 75
йиллигига бағишланади)

**мавзусидаги халқаро миқёсидаги онлайн
илмий-назарий конференция материаллари
ТЎПЛАМИ**

2020 йил, 25 декабрь

УЎК 81'373

81.1-3

Г 13

Прагматингвистика, функционал таржимашунослик ва тил ўргатиш жараёnlари интеграцияси (Филология фанлари номзоди, доцент М.Х.Алимова таваллудининг 75 йиллигига бағишланади): мақола ва тезислар тўплами, тўпловчи ва нашрга тайёрловчи: М.А.Шукурова, О.И.Жумаева, И.И.Акрамов; Бухоро; “Дурдона” нашриёти, 2020 йил, 574 бет.

КБК 81.1-3

Тўпланда республикамиз олимлари, катта илмий ходим-изланувчилари ва мустақил изланувчиларининг хорижий тилларда ўқув ва бадий адабиётлар, электрон дарсликлар, ихтисослаштирилган расмлар билан безатилган газеталар ва журналларни яратиш ҳамда чоп этиш самарадорлигини ошириш, ёшларда чет тилни эгаллаш даражаларининг Европа тизими (CEFR)ни ўрганишнинг ўрни, ёшларга чет тилни ўргатишнинг психологик аспекти, чет тилни ўрганишда тил хусусиятларининг аҳамияти ва муаммолари, тил ва маданиятлараро коммуникация методлари, тилшунослик ва адабиётшунослик масалалари, услубшунос олимларнинг илғор тажрибаларининг роли каби масалалар талқинига бағишланган мақолалари ўз ифодасини топган. Тўпланда тил муаммолари билан кизикувчи илмий ходимлар, катта илмий-ходим изланувчилар, мустақил тадқиқотчи-изланувчилар, магистрантлар ва ўқувчилар фойдаланишлари мумкин.

Тахрир хайъати:

Проф. О.Х.Хамидов, доц. О.С.Қаххоров, проф. М.Қ.Бақоева, проф. Д.С.Ўраева, доц. М.М.Жўраева, доц. З.И.Расулов (масъул муҳаррир), М.А.Шукурова (масъул котиба)

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:

Инглиз тилшунослиги кафедраси ўқитувчилари: М.А.Шукурова,
О.И.Жумаева, И.И.Акрамов;

Тақризчилар:

Филология фанлари номзоди, доцент М.Х.Алимова
Филология фанлари номзоди, доцент Н.Б.Бакаев
Филология фанлари номзоди, доцент З.Б.Тошев

Тўплам БухДУ Хорижий тиллар факультети кенгашида муҳокама қилинган ва нашрга тавсия қилинган (2020 йил 24 декабрдаги 5-сонли баённома)

ISBN 978-9943-6197-4-6

<i>Kobilova A.B., Turayeva Y.</i> Linguistics and types of linguistics, its usage in contemporary conceptualization.....	81
<i>Kobilova A.B.</i> The structure of the periphrasis and its types.....	84
<i>Xojiyeva M. Y.</i> O'zbek tili so'z birikmalarida shaxs tavsifi.....	88
<i>Mamedova M.A.</i> Some aspects of the homonym of the English language.....	91
<i>Shukurova M.A.</i> Sociolinguistic background on the formation and systematization of the terms of ethics.....	94
<i>Shukurova M.A.</i> Some issues on the problem of terminology in the English language.....	97
<i>Khayrullayeva N.N.</i> Metafora mohiyatni o'rganuvchi va ochib beruvchi vosita.....	101
<i>Adizova M.M.</i> Shaxsni tavsiflashda frazeologizmlarning o'ziga xos ahamiyati ("Changing places" romani tahlili asosida).....	104
<i>Zubareva H.C.</i> The phraseological intensifiers of political discourse and their cognitive and pragmatic peculiarities.....	108
<i>Narzullaeva F.O.</i> Contextual analysis of somatic phraseological units with "eye/"ko'z" in the Uzbek language.....	112
<i>Shukurova N.</i> Style and language of the modern English press.....	114
<i>Qosimova Sh.Sh.</i> Linguocultural aspects of Zoonyms in the Uzbek and English languages.....	117
<i>Rabiyeva M.G'.</i> Эвфемизмларнинг ҳосил бўлиш механизми ва таснифи.....	120
<i>Рузиева Н.Х.</i> Politeness: cultural dimensions of linguistic choice.....	123
<i>Tuxtayeva N.A.</i> Intercultural communication as a subject of research in the modern education.....	126
<i>Вахидова Ф.С., Андакова А.</i> Аффикация – наиболее распространенный способ образования слов на английском языке.....	130
<i>Karimova F.</i> O'zbek allalarining lingvomadaniy xususiyatlari.....	135
<i>Kobilova A.B., Salimova D.</i> The history of the formation of linguistics.....	138
<i>Kobilova A.B., To'xtayeva M.</i> Tilshunoslik fanining rivojiga hissa qo'shgan yevropalik va o'rta osiyolik olimlar.....	142
<i>Қурбонов А.М.</i> Дискурс – мураккаб коммуникатив ҳодиса.....	145
<i>Мухамедова Л.Д.</i> Галицизм термини инглиз тили ҳарбий терминологиясидаги ўрни ва аҳамияти.....	150
<i>Saidova Z.Kh.</i> Language as a key to consciousness.....	153
<i>Тригулова Т.А.</i> Культура и ее основные уровни.....	156
<i>Тухтасинова Н.Б.</i> Халқаро туризм терминологияси тушунчасининг моҳияти ва хусусиятлари.....	159
<i>Хамдатова Г.Х.</i> Somatizmlar tadqiqiga bir nazar.....	166
<i>Khayatova Z., Usmonova G., Toshboyeva K.</i> Linguopragmatic analysis of respect.....	168
<i>Кулдашова Н.Б.</i> Француз ва ўзбек спорт терминологиясининг таҳлили.....	172

METAFORA MOHIYATNI O'RGANUVCHI VA OCHIB BERUVCHI VOSITA

*N.N.Khayrullayeva
(BuxDU)*

Annotatsiya. Ushbu maqola metaforaning turli ko'rinishlarda namoyon bo'lishi asosida izohlanib boriladi. Metafora barcha nutq uslublarida eng ko'p uchraydigan funksional – semantik hodisalardan biridir. Metaforik qo'llanishlarning kognitiv aspektiga alohida e'tabor qaratilgan. Metaforaning nazmda va nasrda bayon qilinishi e'tirof etilgan.

Annotation. This article is based on the metaphor of different manifestations. Metaphor is one of the most common functional-semantic phenomena in all speech styles. Special attention is paid to the cognitive aspect of metaphorical applications. It is recognized that the metaphor is expressed in verse and prose.

Аннотация. Эта статья интерпретируется на основе метафоры в различных формах. Метафора - одно из наиболее распространенных функционально-семантических явлений во всех стилях речи. Особое внимание уделяется когнитивному аспекту метафорических приложений. Признано, что метафора выражается в стихах и прозе.

Kalit so'zlar: metaforik qo'llanish, epitet, kognitiv metafora

Keywords: metaphorical usage, epithet, cognitive metaphor

Ключевые слова: метафорическое употребление, эпитет, когнитивная метафора.

Har qanday mualliflik janlarini olib qaraydigan bo'lsak, ular ichida metafora alohida o'rin tutadi. Bu sizga nutq va bo'yoqni deyarli barcha ishlarning zarur soyasida boyitishga, ob'ekt yoki hodisaning tasavvurini aniq tasavvur qilishga imkon beradi. Metafora nima? Bu savolga quyidagicha javob berish mumkin. Bir ob'ekt yoki hodisaning xususiyatlarini boshqalarga o'xshashligiga qarab, ya'ni taqqoslashga o'xshash narsa faqatgina "qanday" va shunga o'xshash so'zsiz, lekin kitobxon bularning taqqoslashini to'liq anglagan holda o'tkazishidir.[1]

Boshqasining xususiyatlarini tasvirlash uchun bitta ob'ekt nomidan foydalanish mumkin. Misol uchun, Mayakovskiyning "Yaylovlar yomg'ir so'radi" deb nomlangan ko'plab she'riy asarlaridan biri - misli ko'rilmagan fuqarolarning hech kim so'rmaganligi aniq, ammo yaylovlar yomg'ir ostida qolganligi aniq, ammo tasvir juda yorqin va tushunarli bo'lib chiqdi - agar muallif yana yozgan bo'lsa to'g'ri, bu juda kamroq tushunarli edi. Ba'zan, metafora *epithet* emasligini

aniqlash uchun, metafora nima ekanligini va *epithet* qanday aniq ekanligini tushunish kerak va hatto bu hamisha yordam bermaydi. Birinchidan, bu sifatlarga tegishlidir, masalan, "oltin kuz" - bu erda "oltin" so'zi xuddi metafora va *epithet* sifatida qabul qilinishi mumkin. Bundan tashqari, metafora vazifalari asarlarning qahramonlarining butun tasvirini olib yurishi mumkin: xususan, bu Gorkiyning asarlariga xosdir, masalan, xuddi shu nomdagi ishda onaning qiyofasi. Bundan tashqari, metafora ma'nosi deyarli barcha atasözler va so'zlar: Misol uchun, "etti dadim ko'z holda bolasi bor", bir baxtsiz bola uchun ettita muassasa bo'lsa, har doim nisbatan kam hollarda qo'llanilmaydi.

Bir metafora nima ekanligini tushunish uchun, bir kishi bir do'stga uzoq va zerikarli tarzda qandaydir bir hodisa ko'rganini tushuntirishga harakat qiladigan vaziyatni tasavvur qilishimiz mumkin - bilamizki, bu juda murakkab, ammo bu holatda, ifodali tasvirga aylanishi mumkin, Bir vaqtning o'zida hammasi joyida bo'ladi. Ya'ni metafora vazifasi tuyg'u va hissiyotni tez va tushunarli tarzda etkazishdir.

Aslida, siz uni qanday ishlatish kerakligini bilishingizga hojat yo'q. Ularni nafaqat yuqori badiiy asarlar bilan yaqindan kuzatib boramiz. Misol uchun, tushlarning tasvirlari deyarli har doim metafora bo'lib, psixologlar va psixiatrlarni o'rganishning birinchi va eng sevimli mavzularidan biri. Aytgancha, bu mutaxassislar o'zlarining ishlarida ko'pincha metafora qo'llashadi - bu kasallarga nisbatan nozik yondashuvni topishga yordam beradi. Biz ham shundaymiz: odatda kundalik hayotda to'g'ridan-to'g'ri biror narsa aytish o'rinli bo'lmagan holatlar mavjud va biz kerakli ma'noni yetkazadigan so'zlarni izlashimiz kerak, lekin aslida ular mutlaqo boshqacha: biz allaqachon bilamizki, bu ham metafora. Reklama uchun juda keng tarqalgan metafora qo'llaniladi: ko'p reklama shiorlari metafora.

Aslida, agar siz ularni so'zma-so'z qabul qilsangiz - ko'pincha bir nonsenslik paydo bo'ladi, biroq baribir, ular o'zlariga murojaat qilgan kishilardan aniq javob topadilar va aslida ular har doim metafora nima ekanligini o'ylamaydilar.[3]

Nasl, she'r, qo'shiq so'zlari va reklamalaridagi metafora misollar

Ba'zi odamlar metafora haqida qo'shiq va she'rlarning shirin narsalaridan kamroq deb o'ylashadi - Sevgi - marvarid yoki gul, yoki kelebek. Lekin aslida hammamiz har kuni metafora bilan gaplashamiz, yozamiz va o'ylaymiz. Bunga yo'l qo'ymaslik mumkin emas: metafora bizning tilimizga pishiriladi. Bu erda turli xil metafora, reklama, she'rlar, insholar, qo'shiqlar va teledasturlardan olingan misollar bilan tanishamiz.

Bir *metafora* - umumiy *ma'noda* muhim bir narsaga ega bo'lgan ikki xil narsalar o'rtasida taqqoslashni taqqoslaydigan nutq namunasi. "*Metafora*" so'zi, "ko'chirish" yoki "bo'ylab yurish" ma'nosini beruvchi yunoncha so'zdan kelib chiqqan metafora. Metaforalar "bir so'z, tasvir, fikr yoki vaziyatdan boshqa ma'noga ega" ma'nosini anglatadi.

"Doktor Gregorilar uyi : "Men bir kecha boyqushim, Uilsonning erta qushi, biz boshqa turlarmiz", dedi u metaforik tarzda gapirdi. Doktor Cuddy: «Keyin

uni o'z kafesiga olib boringlar», - deb, u uyning qush metafosini uzatdi -u: «Kim mening ichimdan, qorinni kim tozalashi mumkin?» - degan edi.»

Biror kishini "tungi boyqush" yoki "erta qush" deb atash odatiy (yoki *an'anaviy*) metafora namunasi bo'lib, u ko'pincha ona tilidagi ma'ruzachilarga osonlikcha tushunadi. Keling, bir xil *an'anaviy* metafordan foydalanishning turli usullarini ko'rib chiqaylik.

Oddiy metaforalar

Ba'zi metafora shunchalik keng tarqalganki, ular hatto metafora ekanliklarini ham ko'ra olmaymiz. Masalan, hayotning taniqli metaforasini sayohat qilib oling. Uni reklama shiorlarida topamiz:

a) "Hayot-bu sayohat, yaxshi sayohat". (United Airlines)

b) "Hayot-bu sayohat". (Nissan)

c) "Safar hech qachon to'xtamaydi". (American Express)

The Sopranos telekanalining so'nggi qismlaridan biri ("The Second Coming", 2007), to'd Tony Soprano onasining fiksajini tushunish uchun safar metafora bilan o'ynaydi:

Bu achchiq ovoz bilan eshitiladi, biroq onalarimiz bu erda ekanligini ko'rdim. . . avtobus haydovchilari. Yo'q, ular avtobus. Qarang, bizni bu erga olib boradigan mashina. Ular bizni tashlab ketishadi va yo'lga chiqadilar. Ular yo'lda davom etadilar. Muammo shundaki, biz "avtobusga qaytib borishni emas, balki avtobusga qaytib borishga harakat qilayapmiz.

Ishoq Asimovning metafora yangilangan versiyasi bor: "Hayot - bu safar, lekin tashvishlanmang-oxirida mashinalar joyini topasiz".

Ushbu turli xil misollar, har xil yo'llar bilan bo'lsa ham, bir xil asosiy sayohat metafosundan foydalanishadi. Sog'lom *sababdan ko'proq: Poetik metafora uchun maydon bo'yicha qo'llanma* (1989), Jorj Lakoff va Mark Turner bu metafora qanday qilib o'rganib qolganimizni tasvirlab beradi:

Hayotni maqsadga qaratilgan deb hisoblasak, u bizni sayyohlarga sayohat qilishni maqsad qilib qo'yadigan joylar va yo'llar haqida o'ylaymiz. Biz bolalarni hayotda va yoshi ulug' kishilarning "oxir-oqibat" oxirigacha "yaxshi boshlash" deb ayta olamiz. Biz odamlarni "hayotga kirib, hayotga o'tish" deb ta'riflaymiz. Odamlar o'z hayotlari bilan "har qanday joyga" tushib qolayaptimi yoki "hayotlarini qandaydir yo'nalishga berishlari" haqida qayg'uradilar. «Hayotda qayerga borishni biladigan» odamlar odatda hayratda. Variantlarni muhokama qilishda, "qaysi yo'lni olishni bilmayman" deb aytish mumkin. Ushbu o'qish HAYOT tuzilmasi haqida bizning taniqli ma'lumotimizdan JOURNEY metafora.

Bizning Yozuvimizni boyitish uchun Simil va metaforalarni ishlatishda, bu nutq naqshlari nafaqat bezaklar yoki bezak-bezaklardan iborat bo'lganini ko'rib chiqamiz. Metaforalar, shuningdek, o'quvchilarimizga (va o'zimizga) fikrlarni o'rganish va dunyoni ko'rishning yangi usullarini taklif qiladigan fikrlash uslublari.[1]

Shunday qilib, metafora - adabiyot doirasidan tashqariga chiqadigan va kundalik hayotimizda har birimiz tomonidan muvaffaqiyatli qo'llaniladigan eng

keng tarqalgan til metodikasi. Metafora har qanday vaziyatda, aytmoqchi bo'lgan gaplarini eng aniq ifodalash uchun, uzoq va qo'pol tushuntirishlar o'rniga, insonga imkon beradi. Bu ijodiy muhit bo'lmasa, nafaqat shoir va yozuvchilar, balki barchamizga ham boshqa yuraklarda javob topish juda qiyin bo'ladi. Bu metafora nima ekanligini bilish-xohlamasdan, har kimga yordam beradigan noyob narsa.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Абдурахмонов Х, Махмудов Н. Сўз эстетикаси.-Т.: Фан, 1981.
2. Абулхайров М. “Девони Мунис” тилининг лексик қатламлари: филол.фан.номз. ...дисс. автореф. –Т., 1996.
3. Лакофф Д., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем // Теория метафоры. – М., 1990.
4. Кожевникова Н.А. Словоупотребление в русской поэзии начало XX века. –М., 1986; Метафора в языке и тексте. –М., 1988. MetaphorandSymbol. –L., 1960.